

HLB
HØGSKULEN FOR
LANDBRUK OG
BYGDEUTVIKLING

Hest i Sandnes:
forskning for å støtte
opp om landbruks- og
bygdeutviklingspolitikk

Rhys Evans

HLB Arbeidsrapport nr.,
2015

ISBN

Finst berre i elektronisk utgåve

Hest i Sandnes: forskning for å støtte opp om landbruks- og bygdeutviklingspolitikk.

Dr. Rhys Evans

Høgskulen for landbruk og bygdeutvikling

Postvegen 213, 4353, Klepp Stasjon, Norge

© 2015

Precis

Denne rapporten er en del av et prosjekt gjennomført ved Høgskulen for landbruk og bygdeutvikling for landbruksavdelingen i Sandnes Kommune. Forskningen er utført for å skape et kunnskapsgrunnlag for utarbeiding av en ny tiårs landbruksstrategi for kommunen, som tar for seg nye og skiftende forhold. Sandnes kommune er heldig i at det er en stor kommune med plass til urbanisering, tradisjonelt jordbruk og fritidslandskap. Hest og næringsutvikling kan knyttes både til landbruksaktivitet og fritidsmarkedet.

Denne rapporten undersøker situasjonen for hester i Sandnes Kommune, både i form av muligheter og utfordringer dette gir for den videre planleggingen. Den bruker eksempler og informasjon fra steder i Norge og mange andre land til å foreslå hvordan ridning kan utvikles som en vekststrategi som kan sette Sandnes i sentrum for hestesektoren på Jæren. Spesielt ser rapporten på hvordan hesteklynger er utviklet andre steder, og foreslår en plan for det i Sandnes Kommune.

Table of Contents

1.1	Introduksjon.....	5
1.2	Forskningsdesign.....	6
1.3	Hest i Sandnes i dag.....	8
1.3.1	Hestevirksomhet i Sandnes	10
1.3.2	Ridesenter.....	11
1.4	HLBs Bondeundersøkelse	11
1.5	Hester i Norge og rundt i Skandinavia	13
1.6	Klynger	15
1.6.1	Hesteklynger i andre samfunn.....	17
1.7	Nyskaping i hestesektoren	19
1.8	Hest i Sandnes sin fremtid?	22
1.9	Geografi.....	25
1.10	Å skape en hesteklynge	26
1.11	Utfordringer	28
1.12	Konklusjon – Sandnes som hesteby?.....	29

1.1 INTRODUKSJON

Hesten hadde en gang en særdeles viktig rolle i Sandnes. Den ble brukt i landbruk, transport og industri - en grunnstein i Sandnes sin kultur og økonomi. Da motoren kom med traktorer og lastebiler tok disse over hestens rolle i samfunnet. Dette førte til en stor nedgang i antall hester i Sandnes. Noen hester ble likevel igjen, for eksempel på gårder der familiehesten(e) fremdeles ble satt pris på av den gamle bonden, og ble ridd av yngre generasjoner både rekreasjonelt og sportslig. Dette førte til at Sandnes over tid dannet en liten, men stabil kjerne av hestenæringen. Med utgangspunkt i denne kjernen ser vi nå en økende interesse i hesten igjen. I Norden har det siden 1970-tallet vært en betydelig økning i hestehold og ridning, sju prosent bare det siste halvannet tiår. Vi har stor grunn til å tro at dette også skjer i Sandnes.

Denne veksten skjer hovedsakelig i fritidssektoren. Etter hvert som befolkningen blir mer kjøpsterk, og livet mer urbant og hektisk, utvikler folk et behov for å kompensere ved å være mer ute i naturen. Som følge av dette har en fritidsnæring vokst frem for å betjene disse behovene. Hesten er på mange måter et godt middel for dette urbaniserende, høyteknologiske samfunnet vi lever i. Hesteridning kan for oss føre til:

- Hyppig fysisk aktivitet,
- Aktivitet utendørs, som gir oss kontakt med naturen.
- Uvurderlig kontakt med dyr, i dette tilfellet en hest, som kan være en viktig part i menneske-dyr-relasjoner.
- Et voksende kunnskapsfelt som vi alltid vil kunne lære av.
- Sosial kontakt med andre ryttere og hesteinteresserte.
- For noen en viktig måte å få flere generasjoner til å jobbe sammen.

Basert på dette ser en at hestenæringen vokser side om side med den voksende trenings- og helsetrenden som i de siste årene har blitt viktig i norsk kultur.

Den nordiske modellen om vekst i bruk av hest er basert på det faktum at mange av de nye hesteinteresserte kommer fra byen. Når en bor i byen må en ha hesten i en stall innen en overkommelig kjøredistanse fra boligen. Slik sett blir bynære landbruksområder viktig for hestenæringen, og kunnskapsklynger kan oppstå der hvor en kan nyte av alle tjenestene som hestenæringen innebærer. Disse tjenestene kan være veterinærvirksomhet, fôr og hesteutstyr til forskjellige typer opplæring av/med hesten, som for eksempel i ett ridesenter. På sett og vis

bidrar denne nye bølgen av hesteinteresserte til å bygge et nytt forhold mellom by og land, hvor de er avhengige av bynære landbruksområder for å kunne være med hesten sin. Hestehold bygger på at eieren må være mye sammen med hesten, ofte daglig. Det er avhengig av områder der hesten kan bli ridd på, annet enn bare en stall. Hesten er også avhengig av tjenestene til spesialister, som veterinærer, hovslagere og fôrtilbydere. Alt i alt ser en at hestenæringen i noen områder kan tilføre betydelige økonomiske gevinster til lokalsamfunnet, og utvide det landbruksbaserte tilbudet i tjenestesektoren.

Sandnes er også en region som opplever vekst i rekreasjonell bruk av hest. Selv om denne næringen ikke er så stor enda, er det en sterk kjerne av rideskoler, avlssenter og ryttere. Antallet hesteinteresserte vokser jevnt, og noen ridesenter tilbyr nå innovative nye tjenester, utviklet med hjelp av deres kontakter i en større hestesektor, som skaper nye marked for produkter som vi ikke har sett før.

Selv om antallet hester i Sandnes er ganske lite, har ikke hesten blitt glemt bort. Bruk av hest på gårdsbruk er enda ferskt minne. Sammen med dette har vi den store interessen for travsport i regionen, som vi ser med de mange rytterne på veiene. Flere og flere ungdommer, spesielt kvinnelige, uttrykker interesse for ridning.

1.2 FORSKNINGSDSIGN

Hesteholdet omfatter både kommersiell og hobbybasert virksomhet. Bruksområdene er i dag først og fremst knyttet til sport og rekreasjon. Det er forsøksvis satt i gang produksjon av hestemelk. (Landbruks- og matdepartementet,)

Undersøkelsen som ligger til grunn for denne rapporten er basert på en casestudie metodologi, en metodologi som er spesielt nyttig når vi ønsker å forstå nye samtidsfenomen. Styrken til denne metoden er at den gjør det mulig å håndtere en mengde relasjoner som er i endring (Evans 2010). Yin uttrykker metodens fortrinn slik: Det er “an empirical inquiry that investigates a contemporary phenomenon in depth and within its real-life context, especially when the boundaries between phenomenon and context are not clearly evident” (2009 p 18).

Nøkkelen til metodens fortrinn ligger i muligheten til triangulering mellom ulike typer data og dermed større trygghet i forskningsresultat.

Hovedproblemstillingen i rapporten er «Hvordan er den nåværende tilstanden i hestenæringen i Sandnes, og hva kan bli gjort for å fremme næringen som en kilde til multifunksjonalitet og entreprenørskap i regionens nye landbrukspolitikk?». For å kunne se på dette spørsmålet har det vært nødvendig å undersøke den nåværende situasjonen i Sandnes, og å se på den overordnede strukturen av hestesektoren i Europa og Norden for å se etter nye muligheter og kunne bruke disse idéene i den moderne miljø- og landbrukspolitikken. Videre forskning ble utført for å kunne forstå bredere sosial-økonomiske trender i vårt samfunn og for å forstå hvordan innovasjon kan oppstå i kjølvannet av disse trendene. Dette ble gjort for å finne måter som en ny landbrukspolitikk kan bygge opp om den økonomiske utviklingen av hestenæringen og formidling av offentlige goder til innbyggerne i regionen.

Forskningsdata har blitt tatt fra en rekke forskjellige kilder. En stor mengde med «kontorforskning» har gått med for å se på en rekke rapporter om hestenæringen i Norden. Fra disse rapportene ble eksempler på nyskapende idéer notert som muligens kan brukes i en ny landbrukspolitisk strategi. I ett forsøk på å få oversikt over antallet hester i Sandnes ble diverse statistiske kilder undersøkt og data derifra brukt til å skape estimerte tall. Kunnskap og data fra to forskningsprosjekter som forfatteren av denne rapporten for øyeblikket jobber med har blitt overført til dette prosjektet. Prosjektene omhandler rollen til avlshester i utvikling av turistbransjen på Island, Færøyene, på Vestlandet, Nordland og Troms. Videre ble hovedpoeng fra to bøker som forfatteren for øyeblikket skriver – «The New Equine Economy of the 21st Century», som skal bli utgitt av European Association of Animal Science i 2014, og «Horse, Tourism and Leisure: toward the globalization of social phenomenon», som også kommer ut i 2014.

Forfatteren har også brukt flere uker på feltarbeid. Dette inkluderer intervjuer med hovedaktørene innen hestenæringen og undersøkelse av et utvalg landområder i vestre og østre Sandnes for å telle antallet hester, analysere de enkelte landskapene og habitat-typene, og for å utforske egnet de forskjellige landområdene er for hesteaktiviteter.

Den følgende delen av rapporten vil fokusere på hva som ble oppdaget i løpet av forskningen. Delen begynner med fokus på hest i Sandnes i samtiden, før den retter fokus mot bredere

trender i de nordiske landene. Dette er fulgt av en diskusjon om nyskaping i bransjen og de økonomiske aspektene av hestedrift. Til slutt vil en i denne delen se på strategier for utvikling av hestenæringen fra andre steder og foreslå hvordan en kan bruke dette i Sandnes.

1.3 HEST I SANDNES I DAG

Et stort problem i forhold til den sosialøkonomiske innvirkningen til hestenæringen er at det er veldig vanskelig å finne ut hvor mange hester det faktisk er i Sandnes. Dette problemet finner en over hele Europa, ikke bare her. I Storbritannia viste Henley-rapporten at det var mellom 600,000 og 950,000 hester der, en meget stor feilmargin (Henley 2004). Rapporten av Jostein Vik og Maia Farstad kom opp med en prosentvis lignende margin her i Norge, der de sier at det fins 65,000 registrerte hester i Norge, men de mener selv at det reelle tallet er rundt 125,000 (Farstad & Vik 2012). Problemet er at det ikke fins én enkelt kilde for telling av hester. Mesteparten av den statistiske dataen kommer fra gårder, men en stor og økende del av hesteeierne i Norge bor ikke på gårder. Mattilsynet rapporterer at rundt en tredjedel av hestene i Norge er fra registrerte gårder (2010). Annen data kan en samle fra rideklubber, men en må anta at det er mange klubber, så medlemmene kan være med i flere enn en. Informasjon om bruk av hester i Green Care kan en finne igjennom Inn På TUNET Rogaland, men en må også anta at mange hestevirksomheter er multifunksjonelle, at de tilbyr flere typer hesteaktiviteter som ridetimer, hestetterapi, turridding osv. Sånn sett blir medlemskap i flere organisasjoner et problem i forhold til å regne ut totalt antall av hester. Det er også vanskelig å skille data på kommunenivå fra den nasjonale statistikken om ting som rasestatistikk som Norsk Hestesenter har. Til slutt er det også et lite antall hester som ikke er registrerte i det hele tatt, som er holdt på tomter som ikke er assosiert med landbruk og som ikke blir ridd i klubb-type aktiviteter. Hvis hesten ikke er registrert i en stambok eller lignende, så blir hesten lett oversett av de som lager statistikk.

Sånn sett er det vanskelig å si hvor mange hester det er i kommunen. Statistiske kilder har blitt samlet inn fra så mange hold som mulig, i sammen med informasjon fra veterinærer, kommuneansatte og personer involvert i næringen. Forfatteren har reist rundt i kommunen og observert og skrevet ned hestene som kan bli sett og plasseringen deres. Datatrianguleringen, fra en kilde til en annen, må derfor gjøres med forbehold og forsiktighet.

Feltarbeidet har vist at det er tre grunnleggende kategorier for hestehold i kommunen. Den første, og mest utbredte, er å ha tre eller mindre hester på jord som ligger ved boliger. Det er uvanlig å se en enkelt hester alene da de er sosiale dyr som helst skal være med andre hester. To eller tre hester på en tomt er det vanligste, som stort sett er hva fritidsrytteren har. Dette kan være et registrert gårdsbruk eller på tomter som ikke har noen landbruksjord. Det er et mindre antall hestehold hvor det er mer enn tre hester. Disse hesteholdene danner en annen kategori fordi kostnaden av å ha så mange hester gjør at det er sannsynlig at de er involvert i handel innenfor hestenæringen for å kunne betale for hestene. Dette kan involvere oppdrett og salg av hingster, eller trening og salg av yngre hester, alt gjort på amatørnivå uten formaliteten til en profesjonell virksomhet. Hestehold der det er over fem hester er uvanlig og de vil definitivt være registrerte virksomheter. Ridesenter og leiestaller har stort sett mer enn ti hester på eiendommen.

En database som en veterinær i området har laget ble også funnet. Dette var en oversikt over hestekundene på registrerte gårder. Lista var inndelt etter fem kategorier av hestehold;

- Uspesifisert hestehold
- Hestehold med mindre enn 10 hester
- Hestehold med mer enn 10 hester
- Treningsstall
- Hestesenter

For vårt formål fordelte vi 5 hester til den “uspesifiserte” kategorien, åtte til kategorien “Hestehold med mindre enn 10 hester, femten til hestehold med mer enn 10, femten til treningsstall og tjuetre til kategorien “hestesenter”. Denne fordelingen ble gjort etter observasjon av et utvalg av hver kategori. Oppsummert omfatter nå lista til veterinæren 593 hester. Mattilsynet hevder at de registrerer ca. 1/3 av hestebestanden. I så fall er det totale antallet hester i området 1779.

Mattilsynet har tall på en del av hestene i kommunen. Registret deres inkluderer 27 hestehold med under ti hester; 3 hestehold med over 3 hester og 3 hestesenter uten noen hester knyttet til dem i registeret. Intervju med ansatte hos Mattilsynet indikerer at de er klar over at det er mange flere hester enn disse tallene foreslår, og at det vil komme nye nasjonale krav om

inspeksjon av små hestehold fra oktober 2014. Dette kravet vil sannsynligvis utløse nye registreringsmetoder, og dermed bedre oversikt over antall hester i området.

Både Mattilsynet og veterinærdatatabasen har bare hester fra registrerte gårder i registrene sine. I og med at det er blitt observert et stort antall av individuelle hesteeiere, blant dem mange uregistrerte, er det tydelig at det er en stor del av hestene i kommunen som ikke er inkluderte i disse databasene. I veterinærdatatabasen er det registrert 95 hestehold med mindre enn fem hester, sammenlignet med åtte som har mer enn ti hester. Sånn sett er forhold mellom små og store hestehold rundt 9.5:1.

Når en ser på de forskjellige estimatene og ufullstendige databasene er det sannsynlig at antallet hester i Sandnes ligger mellom 1545 og 4480 hester (det siste tallet er veldig usannsynlig). Feltarbeid og intervjuer viser at antallet sannsynligvis ligger mellom 2200 og 3300 hester. Ett noe mer eksakt antall ville selvfølgelig være særdeles hjelpsomt i å finne ut hvor stor den økonomiske og sosiale effekten hestenæringen har, men ressursene som trengs for å få et slikt antall er antageligvis alt for store. Uansett er det et stort antall hester i Sandnes, et antall som vokser årlig.

1.3.1 **Hestevirksomhet i Sandnes**

Hestevirksomheter, i motsetning til hesteeiere, har en tendens til å holde til på operasjonelle gårder. Rideskoler og leiestaller ligger nesten uten unntak på landbruksjord.

Veterinærdatatabasen ramser opp:

Tre hesteeiere som har over 10 hester;
23 hesteeiere er registrert med mindre enn 10 hester;
6 treningsstaller uten noen hester på listen;
67 hesteeiere uten noe spesifisert antall hester
Veterinærdatatabasen inneholder også noe interessant informasjon om gårdsbrukene der hestevirksomhetene/eierne er plassert. På grunn av at det er registrerte gårder, kan en se hvilken type gårdsdrift det er i statistikken. I denne databasen er det;
25 gårder som driver med sauedrift;
16 kjøttfeprodusenter;
14 melkeprodusenter;
14 gårder som driver med plantede avlinger;

6 kylling- og eggprodusenter;
4 griseprodusenter.

‘Næringskodene’ som er en del av databasen nevner at bare 2 av de 91 registrerte gårdsbrukene holder på med bare ‘oppdrett av hester og andre dyr av hestefamilien’. Tre er engasjert i ‘undervisning innen sport og rekreasjon’, mens to andre er engasjert i ‘andre sportsaktiviteter’. Det er tydelig at det fins en solid base av erfaring og praksis i å integrere hesteaktiviteter på gårdsbruk. Det er også en under-sektor som bruker hest i ett bredere spekter blant sport, utdanning og trening. Virksomheten med å ha hest og å trene den viser at det er en klar form for multifunksjonalitet i forhold til hestebruk på gårder i Sandnes.

1.3.2 Ridesenter

Det viser seg å være minst 9 ridesenter av en viss størrelse i Sandnes. I de vestre delene av regionen finner en ridesenter i områder mellom Malmheim og Skjæveland, og mellom Orstad og Ganddal i øst. De fleste tilbyr flere tjenester i tillegg til tradisjonell riding, som leie av hest og opplæring.

Sandnes og Jæren rideklubb, som ligger i Foss-Eikeland, betjener en stor del av etterspørselen i kommunen. Klubben har over 550 medlemmer, med 21 hester og gir rideopplæring og tilbyr rideturer i nærområdet. Deltakere må ha medlemskap i klubben. Klubben organiserer jevnlig konkurranser i diverse disipliner, som sprang- og dressurridning, sammen med demonstrasjoner av disipliner som voltige. Rideklubben ligger nær Tryggvi Islandshestgård, og en barnehage som har hester. Disse tre utgjør en liten samling av hestevirksomhet i nabolaget.

1.4 HLBs BONDEUNDERSØKELSE

HLB utførte sommeren 2013 en nettbasert undersøkelse i Sandnes. Undersøkelsen ble sendt til en liste av registrerte gårdsbruk presentert av landbrukskontoret. Programmet EasyQuest ble brukt til å utføre undersøkelsen. 73 svar ble mottatt fra de 193 utsendte invitasjonene. Hovedpoenget med undersøkelsen var å finne ut hva for en rolle landbruket har i kommunen, men en god del av spørsmålene var om hester.

Ut av de 73 svarene var det 24 prosent av bøndene som svarte at de hadde hester på gården sin. Av de som hadde hester var det;

- 44 prosent med 1 til 2 hester,
- 18 prosent med 3 til 4,
- 13 prosent har 5 til 9,
- hele 25 prosent sa de har over 10 hester.

Blant bøndene som har svart, finner vi til sammen ca. 92 hester. Utvalget er lite i forhold til antatt antall hester i området. Andelen respondenter som har svart at hestehold er viktig for dem er stor, og viser at aktiviteten har en betydningsfull plass i drift av gårdene.

Av disse hestene er det 44 prosent som eier sine egne, og 62 prosent holder hester for 'familie', som viser at stallene deres har flere enn bare deres egne hester. 25 prosent av deltakerne sa at de leier ut fasiliteter til andre – 25 prosent leier ut stall, 13 prosent leier ut jord og 18 prosent leier ut hester for ridning utenfor gårdsbruket.

Blant de som svarte på undersøkelsen var det 71 prosent som sa at de rir som en fritidsaktivitet, som bygger opp om forsøkene på å kartlegge hestenæringen i Norge.

Selv om de ikke ble spurt om rene tall, ble alle deltakerne spurt om balansen mellom kostnad og inntekt av hestehold. Oppdrett ble delt likt mellom kostnad og inntekt (18 prosent hver), stallutleie representerte inntekt for 31 prosent av de som svarte; salg av hesteutstyr og tilbehør ble rapportert som inntekt for 31 prosent og 12 prosent sa at de fikk inntekt fra rideleksjoner og trening. I og med at en såpass stor del av deltakerne i undersøkelsen svarte at de hadde over 10 hester, er det ikke overraskende at hesten blir en inntektskilde for noen av eierne, selv de som holder på med salg av hesteutstyr. Det er også sannsynlig at de med over tre hester må involveres i innteksbringende aktiviteter med hestene. Dette får flere viktige betydninger for utvikling av en ny hestepolitikk. Den første er at hestehold er dyrt, og som næring må eierne ofte finne måter å generere inntekt til drift og støtte av egen fritids- og konkurranseriding på. Av denne grunn er også hestesektoren entreprenørisk i sin natur. For det andre ser en fra at det er så mange hester på gårder i Sandnes at dyret blir en viktig del av stedets identitet, kulturarv og en viktig ressurs for familien i kulturlandskapet. Til slutt må en også nevne at lidenskapen folk har for hester generelt får en økonomisk innvirkning, som kan videreutvikles i Sandnes.

Ett voksende problem i Nord-Europa er at dess flere ryttere som begynner å ri på veier og stier, dess flere konflikter oppstår det med andre brukere av infrastrukturen. Deltakere i undersøkelsen ble spurt om de hadde noen erfaringer med konflikter. Svarene viser at det er særdeles få konflikter i regionen. Bare 13 prosent sa at de hadde hatt noen form for konflikt med andre bønder, mens ingen hadde hatt konflikt med naboer. Bare 12 prosent sa at de hadde opplevd konflikter med turgåere, og 12 prosent sa at de hadde hatt konflikter med syklistene. Så lite som 6 prosent rapporterte at de hadde opplevd konflikter med allmennheten. Dette viser at allmennheten i Sandnes generelt ikke har noe problem med hester og ridning, som igjen sier oss at videreutvikling i forhold til ridning antageligvis vil ha støtte blant folket, i sammen med bøndene hvis det blir regulert skikkelig.

Respondentene ble også spurt om de ville støtte en mer aktiv hestepolitikk fra kommunens side. 44 prosent sa at de gjerne ville se at det offentlige støttet utvikling av hestenæringen, og 38 prosent svarte at de ville at kommunen skulle utvikle nye fasiliteter for hesteridning.

Totalt sett, fra denne noe begrensede undersøkelsen, viser det seg at bønder har både tilknytning til hester og vil ha dem på gårdsbrukene sine, selv om rollen til hesten har forandret seg fra en produktive rolle til et fritidssyssele for mange. Fra individuelle intervju ser en at hester som jobber på gårder fremdeles er i ferskt minne i store deler av Sandnes og at folket ikke har brutt forholdet sitt med hesten og landbruket. Nivået på næringsaktiviteten reflekterer både kostnaden for fritidsridning og de nyskapende måtene rytteren finner til å få råd til lidenskapen sin. I sammen med dette er mangelen på store konflikter noe som viser oss at folket i Sandnes antageligvis vil støtte videreutvikling av hestenæringen i Sandnes.

1.5 HESTER I NORGE OG RUNDT I SKANDINAVIA

Sandnes er ikke alene i å ha en vekst i hesteeierskap og økende fritidsaktiviteter knyttet til hester. For å kunne forstå situasjonen i Sandnes er det nyttig å se på trender rundt om de nordiske landene, hvor hesteeierskap vokser med rundt 7 prosent hvert år (Chevalier & Greffe 2013). Et stort flertall av disse hesteeierne er kvinner, rundt 2/3, fra Norge til Finland (Kladstrup, et al 2013, Farstad & Vik 2012). I Sverige skal rundt 82 prosent av hesteeiere være kvinnelige (Länsstyrelsen Värmland, 2002 in Mattsson 2004).

En stor, økende del av disse rytterne eier hester for fritidsaktiviteter. For eksempel i Sverige «har mer enn 80 prosent av svenske hesteeiere alle eller noen av de hest som hobby. De fleste bruker hesten til ridning og deltar ikke i konkurranser.» (Kaldstrop et al. 2013). I Norge er det estimert at tallet er rundt 72 prosent (Farstad & Vik). Fritidsbruk er forskjellig fra profesjonell bruk der pengespill er involvert, men det inkluderer amatørkonkurranser. Selv om profesjonell hestesport genererer den største delen av det økonomiske aspektet av hestehold, engasjerer det store flertallet av hesteeiere seg i den voksende fritids-siden av hestehold. Dette inkluderer ridning i skog og mark, arenaridning; tradisjonelle grener som dressur, sprangridning eller vognkjøring; og nye grener som for eksempel Le Trec- langdistanseløp for amatører. Denne sektoren er den desidert største viss en tenker tallmessig. Den får også selskap av de små, men voksende feltene hesteturisme, terapiriding og andre hesteassisterte aktiviteter.

Forskjellige bruksområder for hest i Norge, prosentvis;

Bruksområde(r) for hesteholdet.	Prosent
Hobby/fritidsbruk/rekreasjon	72
Trav og galopp (Rikstoto)	32
Avl og oppdrett	27
Annen konkurransebruk	23
Helse terapiriding eller rehabilitering	8
Jord- og skogbruk	8
Bruk i ridesenter	5
Turisme	5
Annet	3

(På grunn av noen ryttere som er med i mer enn en aktivitet er det totalt mer enn 100 prosent.)
Kilde: Farstad & Vik 2012.

Flertallet av de blomstrende hesteregionene i de nordiske landene er i bynære landbruksområder, nærme store urbane sentrum. Ett eksempel på dette er Lund i Sverige, som har lagt mye fokus på hestenæringen og planlegger å oppmuntre til vekst, mens de regulerer utfallet av veksten i hesteeierskap. Andre har latt dette fenomenet vokse uten å aktivt tenke over utfallet, både positivt og negativt. Dette kan, og har ført til konflikter om areal og miljø, og setter grenser for det økonomiske potensialet som næringen har (Elgaker 2010).

Det økonomiske potensialet kan være stort. Hestenæringen innebærer en stor rekke mennesker og virksomheter i kontakt med hester. Ved siden av hesteeiere er det en brei sektor som inkluderer tjenester fra yrker som hovslagere, veterinærer, rideinstruktører, fritidsryttere, stallgutter, jockeyer, trenere, stalleiere, oppdrettere, inseminører og andre yrkesryttere som rancheiere og hestepoliti (Kaldstop, et al 2013). En må også legge til tjenestene til fritidsryttere som strekker seg fra organisert «seng og høy»-turisme, alternativ medisiner av hester og det voksende markedet for hesteutstyr, ridesklær/-sko og alt annet tilbehør. Det er et marked bygd opp rundt transport som inkluderer hestehengere (i sammen med bilene som kjører de) og hestebiler. Markedet omfatter også fôr, både i form av høy og silofôr, og i form av fôrtilskudd. Det er altså mangfoldig økonomisk aktivitet involvert i hestenæringen og hestehold skaper en viktig multiplikatoreffekt som følge av næringens etterspørsel og tjenestebehov i lokalsamfunnet. En fersk undersøkelse i Norge og Sverige viser at multiplikatoreffekten for rideskoler er 3,19, så per 100 kroner brukt på å kjøpe en hest vil generere 319 kroner i økonomien i nærområdet (Surry et al 2015).

For at hestenæringen skal få denne viktige økonomiske betydningen for området er det avgjørende viktig at servicebehov tilbys og dekkes innenfor kommunens/områdets grenser. I dette tilfellet betyr det innenfor Sandnes og et spesielt definert område som kan bli assosiert med hestenæringen. I og med at det er hester over hele Jæren må en ha en spesifikk strategi for å fremme disse tjenesteytende virksomhetene i Sandnes. Det som en trenger, er en klynge hestevirksomheter. Dette vil ikke bare sørge for at de økonomiske fordelene som næringen gir holder seg innenfor kommunegrensene, men det vil også gjøre at næringen i Sandnes vil kunne dra nytte av potensielle kunder i regionen rundt kommunen.

1.6 KLYNGER

Idéen om næringsklynger er ikke ny, men framveksten av nye næringer har gitt nytt liv til konseptet (Porter 2000). Michael E. Porter er ofte forbundet med utviklingen av denne idéen, og definerer klyngene som: «Klynger er geografiske konsentrasjoner av sammenflettede selskaper, spesialiserte leverandører, tjenesteytere, virksomheter i liknende næringer, og assosierte institusjoner (...) i ett spesielt felt som kan konkurrere men også samarbeide» (2000, 15). Nøkkelen til Porters analyse er idéen om at mange forskjellige, men komplimenterende varer og tjenester er tilgjengelig og blir tilbudt, innen klyngen. Hvis vi

tenker på hestenæringen kan vi se at den behøver en bred rekke av spesialisering, fra rideinstruksjon og veterinærtjenester, til fôrsalg. Ryttere trenger en plass å ri, som vanligvis involverer riding i en innhegning eller i skog og mark. Sånn sett trenger næringen utvikling både av private varer og tjenester, men også offentlige goder.

Porter sier at næringsklynger er spesielt viktige for lokal konkurransedyktighet, fordi de «samler viktige forbindelser, likheter og «spillovers» i form av teknologi, evner, informasjon, markedsføring og kundebehov som dekker flere firma og næringer» (18). Med den store forkjærligheten som finnes for hest i regionen, er det altså mulig å tenke seg en «næringsklyngepolitikk» som setter fokus på hestesektoren som klynge og dermed gi Sandnes et konkurransefortrinn – framfor dagens situasjon der hestenæringens «gevinst» er høstet fra og spredt over et stort geografisk område.

Hva kan dette bety for Sandnes? Porter foreslår at klyngepolitikk «skaper en mulig bakgrunn for kollektiv handling og en rolle for styresmakten» (18). Dette er fordi «en offentlig rolle i næringsklynge-bygging vil kunne oppmuntre til bygging av offentlige eller kvasi-offentlige goder som har en betydelig innvirkning på mange sammenkoblede virksomheter» (26). Som vi har sett, er dette tilfellet når det kommer til tildeling av offentlige goder som rideveier, men det er også viktig å tenke på rollen til offentlig transport og annen infrastruktur, som er viktig for å forbedre kunden sin tilgang til næringsklyngen.

Hestesektoren er ganske lik turismesektoren fordi de mer urbane hesteeierne trenger tilgang til naturområder for å ri, der de estetiske kvalitetene til landskapet er viktige for å kunne tiltrekke kunder. En suksessfull hesteklynge er derfor avhengig av at en har vakre ridelandskap sammen med transporttilgang, tilpasset areal-/reguleringsplan og andre støttefunksjoner typisk for næringen eller klyngeformasjoner.

Nøkkelen til utarbeiding av en næringsklynge er det at et stort antall komplementære tjenester kan bli bygd opp i nærheten av andre. Ikke bare vil dette oppmuntre lokale entreprenører til nyskaping med nye produkt og tjenester, men det vil også gjøre at klyngen vil bli assosiert med hester blant befolkningen. Som Porter konkluderer «Nærhet i geografiske, kulturelle og institusjonelle vilkår tillater spesiell tilgang, spesielle relasjoner, bedre informasjon, kraftige incentiver, og andre fordeler i produktivitet og produktivitetsvekst ... Som en helhet er klyngen større enn summen av delene» (32). Dette er intensjonen i å tenke på å bygge en

hesterelatert klynge, eller et fagområde i Sandnes – å videreutvikle små næringsklynger for å ta fordel av den naturlige veksten i dette feltet, som vil skje uansett.

1.6.1 Hesteklynger i andre samfunn

Idéen om hesteklynger har akkurat begynt å bli utnyttet utover Europa. I tiden da hesten var den største kilden til mobilitet var hestetjenestene samlet sammen. Dette fenomenet forsvant med bruk av forbrenningsmotorer og annen teknologi som gjorde transport lettere og billigere. Flere regioner har nå 'gjenoppdaget' den glemte sammensetningen av hestetransport og –tjeneste, og har aktivt begynt å utvikle dem til klynger som både kan gi økonomisk og identitetsmessig utvikling og gevinst til stedet.

For eksempel byen Saumur i Frankrike, som har utviklet en politisk strategi som bygger opp om hesteindustrien ved å erklære seg selv som «Hestehovedstedet» (Chevalier et al 2012). Ved å ta bruk av viktige eksisterende fasiliteter som Cadre Noir(senter for fransk ridning) og Le Cavalry-skolen, promoterer regionen seg nå som en turistdestinasjon. Saumur er vert for hestefestivaler, hestekonkurranser, og kobler opp enda mer av sin eksisterende infrastruktur til hestesektoren. De har også påbegynt en prosess for å lage en «Pôle de Filière équine» som er en industriutviklings-politikk, der alle virksomheter som jobber med kunder som har med hest å gjøre er koblet opp til ett offentlig organ som har ansvar for utvikling i sektoren.

I Frankrike har bruken av 'utviklingsklynger' en lang historie. Forskning tilsier at utvikling av 'pôles de compétitivité' ikke bare hjelper eksisterende individuelle virksomheter som tidligere ikke har samarbeidet, men i tillegg utfyller de hverandre og inspirerer til innovasjon endogen økonomiske vekst. I Saumur ser man vekst, både i antall nye virksomheter og antall besøkende turister til byen. Der det er et godt grunnlag med infrastruktur og entreprenører viser det seg at en 'klyngestrategi' tilbyr muligheter for å styrke den lokale økonomien (Chevalier et al 2012).

Kommunen Skagafjarður¹ nord-vest på Island er et annet eksempel på en plass som setter hest i sentrum for utviklingspolitikken sin. Denne delen av Island har et veldig høyt antall av hester, og hester spiller en sentral rolle i familieliv, så vel som turisme. Under ett besøk til

---

¹ <http://www.visitskagafjordur.is/category.mvc/display/5110>

kontoret for økonomisk utvikling i kommunen ble vi fortalt at hester er hovedbasen for utviklingspolitikken deres. Kommunen tilbyr offentlige rekreasjonsfasiliteter for hester og ryttere, som kommunale staller, hestehaller og offentlig vedlikehold av ridestier. Universitetet som ligger i kommunen – Holar University College – tilbyr spesialisert hesteutdanning sammen med de to andre fag – turisme og fiske. Kommunen er også vertskap for den nordre versjonen av Landsmøtet, annethvert år. Så mange som 16,000 deltar på møtet, som kommer fra rundt Island og utenlands. Innenfor Skagafjarður er det et voksende antall hesteturismevirksomheter som kommunen markedsfører på en spesiell turismenettside, som promoterer lokale virksomheter som essensielle deler av å tiltrekke turister til regionen.

Lund i Sverige har respondert på veksten av hestenæringen ved å skape et spesielt sett av planleggingsreguleringer som både oppmuntrer til utvikling av hesterelaterte virksomheter og regulerer de for å unngå konflikter og andre negative utfall. Planleggingsreguleringene spesifiserer størrelsen og plassering av bygninger, spesielt i forhold til distanse til veier og den estetiske effekten bygningen har på lokalområdet. Andre reguleringer går ut på avfallsbehandling og innvirkning på matjord og skog. Med den store veksten i hesteaktiviteter i området, oppstod det mange konflikter mellom brukere av veier. Ett aspekt av utviklingsstrategien deres ble derfor fokus på å forminske slike konflikter gjennom å ha dedikerte ridestier og soner for hesteaktiviteter (Elgaker 2010).

En annen klyngerelatert sak i Sverige er oppstanden av «hestebygder», eller «livsstilsbygder» som er sentrert rundt hester. Her kan folk leve i nærhet til hestene deres og dra nytte av mye mer ekstensive fasiliteter som de kan administrere selv. For eksempel Julmyra² har skapt ett nettverk av ridestier, en ridehall, en galoppbane, en travbane, og fasiliteter for å kunne svømme med hester i ett enkelt stort landområde. Det er også tomter for mer enn 45 småbruk og andre små hus så folk kan bo nært hestene deres og hengi seg til lidenskapen deres.

Selv om det ikke finnes noen norsk kommune med en sterk klynge-utviklingsplan for hester, er det mange av dem som ser potensialet som næringen har for å stimulere til ny økonomisk aktivitet. For eksempel har fylkene i fjellregionen inkludert prosjektet Scandinavian Heartland i utviklingsplanene sine. Dette har blitt en del av en regionalt EU-INTERREG-finansiert utviklingsplan basert på både landskap og forbedring av lokale evner for å kunne øke turisme

---

² www.julmyra.se

og bruk av multifunksjonelt landbruk i regionen. En viktig del av dette var utviklingen av ridestier gjennom fjellregioner og bygging av innkvartering for ryttere og hester ved passende steder langs ridestiene.

Forskere fra Drammen publiserte en rapport om hestebruk i regionen i 2010. Regionen har 86 ridestier, 20 ridesenter, 9 travbaner, 10 «step machines» for veddeløpshest-trening, og tre ovale spor (Løberg 2012).

Rapporten kommer frem til at over 45 millioner kroner har blitt investert i ridefasiliteter av diverse slag, ikke inkludert penger som har gått til profesjonelle anlegg. Basert på et forskningsprosjekt fra 2010 – «Hest er best» - kommer rapporten med muligheter innen regionen for videre utvikling av sektoren. Resultatene er en klar indikator av potensialet for utvikling av en hesteklynge i et passende område.

1.7 NYSKAPING I HESTESEKTOREN

Det er et stort antall nyskapende og interessante nye tjenester som blir utviklet for hesteryttere rundt omkring i Norden. Den viser næringens dynamikk og potensialet den har.

Ett eksempel på en av disse nye tjenestene er Scandinavian Heartland³-prosjektet som dekker Dalarna i Sverige og fjellregionen i Norge. Scandinavian Heartland ble etablert med støtte fra fylkene, kommunen og Interreg-programmet, og hadde som mål å utvikle turistnæringen. Som del av prosjektet ble det opprettet flere ridestier i fjellområdene – ridestier som krysset kommune- og landegrensene. Langs disse stiene vokste det også fram «seng og høy» tilbud for rytter og hest. Prosjektet har også gitt opplæring til de som er involvert i hestesektoren i regionene for å utvikle evnene deres innen turisme og hestehold. De klarte også å få ridestiene markedsført via ett engelsk hesteturisme-selskap som har fått mange utenlandske ryttere til ridestiene.

I Troms, promoterer Nordnorsk Hestesenter⁴ utvikling av rideturer på vinteren i arktisk landskap. Dette trekker paralleller til det voksende markedet for vinterturisme som tiltrekker kunder som vil oppleve de nordiske vintrene på nye måter.

---

³ <http://www.scandheart.org/>

⁴ <http://www.nordnorskhestesenter.no/>

På Færøyene har den utrydningstruede Færøypønnien fått et nytt oppdrettssenter hvor oppvisninger med hestene blir satt opp for passasjerer på cruiseskip, i sammen med at de dra på flere lokale utflukter med hesten. Hestene blir ridd av barn- og ungdom som er involvert i å ta vare på hestene. Passasjerene betaler et inngangsgebyr og kunne kjøpe kaffe, kaker og suvenirer og vil vite at pengene de bruker går til å videreføre Færøypønnien.

Det er en økende grad av bruk av hester i utdanning og terapi. Ett prosjekt i Espoo i Finland bruker hester som ett pedagogisk verktøy for å hjelpe ungdom i skolen. Deres samhandling med hester hjelper ungdommene med å ta ansvar, stemmebruk, og forbedrer motivasjonen til å møte opp på skolen og forholdet mellom elev og lærer. I ett prosjekt på Oslo Universitetssykehus ble hester brukt for å hjelpe narkomane med å komme seg over avhengigheten sin. Ett annet prosjekt er i oppstartsfasen i Nordfjord- og Strynregionen for å fremme hestetterapi innen helsevesenet som ett økonomisk utviklingsprogram. Hester kan bli brukt på nyskapende måter for å hjelpe med personlig helse og velvære, fra terapi til fysisk trening med hester, og de økonomiske innvirkningene av denne typen bruk av hest vil fortsette å vokse.

Rundt i Norge har Grønn Omsorg-bevegelsen i det siste brukt mer og mer hester i prosjektene sine. Inn på Tunet viser kundene fordelene med å jobbe med bonden utendørs i naturen. I økende grad via enkelte gårder og Inn på Tunet-bevegelsen blir kunden også vist fordelene med å ta vare på hester.

Dette er altså bare noen få av de mange kundetjenestene som er tilbudt ryttere i den voksende fritidssektoren koblet til hestehold. En fersk rapport fra Finland la vekt på innovasjon innen den finske hestenæringen, der det står at 74 prosent av den finske hestenæringen har kommet med en nyskapende idé i de siste fem årene, der de fleste inkluderte utvikling av en ny tjeneste (Rantamaki-Lahtinen et al 2009). Kombinert med det økende antallet ryttere og hesteeiere, viser at det økonomiske aspektet av hestehold vil vokse fremover.

Den nye hestenæringen i det 20. århundre

I Europa viser tall fra det Europeiske Hestenettverket at det er rundt 6 millioner hester i Europa, en virksomhet som er verdt rundt 100 milliarder euro (EHN 2013). En rapport fra Sverige i 2004 viser at rundt 20 milliarder svenske kroner blir brukt på hester hvert år

(Anderson & Hedberg 2004). I følge rapporten er gjennomsnittlig kostnad for hestehold 40000 svenske kroner per år. Ut ifra det estimerer Farstad og Vik omsetningen i hestesektoren, inkludert pengespill, på å være rundt 5 milliarder norske kroner per år (2012).

Det økonomiske aspektet av hester og ridning er satt sammen av ett vidt spekter av aktiviteter. Noen aktiviteter, som tradisjonelle hesteløp, skaper en stor mengde næringsaktivitet på grunn av at det er et stort marked, igjennom pengespill. Andre deler av hestenæringen har et mer begrenset marked, men noen av disse markedsdelene kan generere store inntekter, som hestetterapi. Kategorier av aktiviteter som bidrar til hestenæringen inkluderer hesteeierskap og fritidsridning, trening av hester og ryttere, turisme, helsesektor-aktiviteter, amatør- og profesjonell konkurranse, hesteshow og gårds- og skogsbaserte aktiviteter. Disse aktivitetene involverer å direkte bruke midler på innkvartering for hester, fôring av hest, veterinærtjenester, utstyr til spesifikke disipliner og transport. Rytterne betaler for trening, sertifisering og deltakelse, selv i amatørkonkurranser, sammen med at de betaler for klær, sikkerhetsutstyr og annet tilbehør. Alt dette er direkte kostnader som former kjernen i hestenæringen (Henley 2004). Det finnes også det vi kan kalle “oppstrøms kategorier av vekst”, som gjerne leveres av profesjonelle firma/tilbydere utenfor det lokale miljøet. Dette inkluderer hest i media; utarbeiding av infrastruktur som ridestier; organisering av arrangement; profesjonelle og «para-profesjonelle» som veterinærer, tannleger, hovslagere og salmakere; Bransjen (transport, fôr, innkvartering, tilbehør og bekledning); virksomheter som leiestaller og travbaner; finanstjenester som forsikring; utdanning av arbeidsfolk; foreninger, som spenner fra avl til fagspesifikke lag og ponny klubber. (Henley 2004). Hestenæringen er altså kompleks og dens påvirkning er omfattende og bred – både lokalt, regionalt og nasjonalt

Fremgangen av fritidsridning og nye tjenester som hesteturisme, hestetterapi og utdanning knyttet til hest sammenfatter det som kalles ‘New Equine Economy of the 21st Century’ (EAAP 2013). Denne nye hestenæringen er blitt del av forbrukersamfunnet hvor fritids- og profesjonelle tjenester blir formidlet til forbrukeren. Erfaringer knyttet til ridning, kan også ses som del av «opplevelsesøkonomien» der unike opplevelsesprodukt er del av selve markedsføringen. Antall fritids- og opplevelsesturister er økende, og vil sannsynligvis generere ytterligere vekst i hestenæringen (Jez 2015).

En kan ikke bare vurdere den økonomiske innvirkningen hester har alene. Mye ny litteratur viser til at å inkludere hester i gårdsbruk som sliter økonomisk kan i stor grad hjelpe den

totale økonomiske situasjonen til gårdsbruket. I de områdene der industriell landbruksproduksjon dominerer, har hester lite å bidra med annet enn til fritidsbruk for familien. Men, på gårdsbruk hvor det er for lite jord, eller for ulendt terreng for storproduksjon kan det økonomisk sett hjelpe å ha andre folk sine hester gående på jorda, spesielt i bynært landbruk. Viss fôr og halm blir produsert på gården så er omsetningen enda større. Det er en ny type multifunksjonalitet for landbruket – en praksis som er voksende rundt om i Europa, og som er fremmet av EUs felles landbrukspolitik. Det er en del av en voksende bevegelse som jobber frem mot at landbruk skal kunne tilby samfunnet mange forskjellige goder, ikke bare enkel matproduksjon. Disse forskjellige godene skaper muligheter for å koble sammen landbrukspolitik med for eksempel helsenæringen eller turistnæringen. Sånn sett kan utvikling av en hestenæring i en region oppnå mange andre mål.

Det er for øvrig vanskelig å si hvor mye omsetning hestenæringen genererer på grunn av den geografiske plasseringen av hestevirksomheter. Dette er definitivt tilfellet når en ser på hestesektoren på kommunal basis. Betinget av hvor klynger og tjenester er lokalisert, vil det vil alltid være betydelig «økonomisk lekkasje» over kommunegrensene. Nylig vekst innen husbygging i urbane områder viser at bynære klynger av hestevirksomheter vil kunne ta bruk av markedet som går utover kommunegrensene. Ryttere er villige til å reise opp til 45 minutter for å kunne ri og ta vare på hestene deres, selv om rundt 30 minutter er å foretrekke. Dette betyr at en klynge i en kommune som har lav folketetthet vil ha tilgang til nabokommuners markeder med større innbyggertall. Men dersom det ikke finnes en klynge, vil økonomilekkasjen effektivt nøytralisere den effekten hestenæringen kan gi.

1.8 HEST I SANDNES SIN FREMTID?

Det voksende fenomenet hesteridning gir lokale styresmakter både utfordringer og muligheter. Hvis det ikke er noen planer for ansvarlig utvikling av bruk av hest, så er det sannsynlig at konflikter om infrastruktur, areal og miljø vil oppstå (Elgaker 2010). Uten å skape en aktiv og fremtidsrettet reguleringsplan for hestenæringen i regionen så kan en gå glipp av fordeler som voksende økonomi, økt befolkningstall på ruralt land og forbedret helse og velvære blant befolkningen. Så, uten en strategi for hestenæringen, vil de negative effektene fremheves og de positive effektene vil bli mindre åpenbare. Rundt i Europa er det

gode eksempel på plasser som har hatt en sentral strategi for hestenæringen og som nå nyter av fordelene som følger.

Den nye hestenæringen tilbyr forbrukeren en rekke fordeler som vil bli mer og mer viktig for de som bor i de urbane delene av Sandnes og regionen rundt. Med flere som nyter av utendørsaktiviteter i skog og mark vil en se helsefordeler i befolkningen. Økende urbanisering skaper et behov for stressreducerende aktiviteter basert på utendørsrekreasjon. Alle disse fenomenene vokser i Stavanger/Jæren-regionen, og fordi regionen har en befolkning som er forventet å vokse med rundt en tredjedel (SSB 2013), er det sannsynlig å tro at behovet for heste-rekreasjon i alle forskjellige former vil vokse også.

Sandnes har en dedikert base av hesteinteresserte og hestevirksomheter som allerede danner basisen for et marked for nye tjenester. Mange av disse vil også ha mulighet til å bygge opp virksomhetene sine som en del av gårdsbruk. Det vil gjøre det mulig å holde gående småbruk som ellers kan være vanskelig å holde operasjonelle. Intervju utført for denne rapporten viser at de som allerede har investert i næringen ser at virksomhetene deres vokser, og de forventer at dette vil fortsette. Entreprenører innen hestenæringen er utfordret av noen politiske faktorer. Hesten er ikke lenger knyttet opp til landbruket, så det vil tilsi at den ikke kan være del av en landbruksstrategi. På samme tid er ikke aktiviteter med hest annet enn sport sett som en spesielt viktig del av fritidssektoren som gjør at andre fritidsaktiviteter som for eksempel sykling blir prioritert når midler skal deles ut til utbygging.

Intervju med stalleiere viste noen av problemene som entreprenører som vil utvikle hestevirksomheter for seg selv. De fleste eierne sa at det å få tak i land og få tillatelse til å bygge infrastruktur til hestevirksomheter var mye enklere før og at de følte seg heldige at de ikke trengte å prøve på det nå. Spesielt i den østre delen av Sandnes trodde de at utviding som trenger større landområder ville bli vanskelig på grunn av høye tomtepriser, lite tilgjengelig land og restriksjoner fra reguleringsplaner. Dette viser at utvikling av næringen vil skje på forskjellige måter – på eksisterende landbruksjord som har blitt tatt ut av produksjon, eller annen jord som ikke er definert som landbruksjord eller tatt til å bygge ut på.

Et annet problem som har kommet frem er mangel på offentlige ridentier/veier, annet enn gang- og sykkelstier ved vei. Kvaliteten av ridning utenfor eiendom er i stor grad avhengig av

hvor hestevirksomheten ligger hen. Dette var den neste vanligste kommentaren om barrierer i forhold til utvikling som kom frem i intervjuet.

De fleste intervjuobjektene var positive i forhold til fremtiden til virksomheten deres, om det var en rideskole, stallvirksomhet eller oppdrettsvirksomhet. Det var også mange som var bestemte på å utvikle virksomheten sin og så muligheter framfor begrensninger. Disse hesteentreprenørene i Sandnes er veldig gode til å skape allsidige tjenester som de tilbyr kundene sine. Mange informanter fortalte at de brukte de samme fasilitetene, og ofte de samme hestene når de gav ridetimer, tur-riding, hesteutleie, terapiriding osv. Dette for å maksimere utbytte av ressursene.

En god del av virksomhetene er basert på gårdsbruk og deler på utgifter med gården. De fleste kjøper inn høy utenfra kommunen, som er vanlig, for mesteparten av høyet som blir produsert her er mer passende for kyr enn hester. Dette er en dyr oversikt – ett intervjuobjekt sa at 18 hester trengte 100 baller med høy hvert år, da rundt 750 kroner per høyball, som er en årlig utgift på 75 tusen kroner for høy. Uansett virket de fleste flinke til å bruke ressurser fra gårdene på hestevirksomhetene deres, og inntektene til virksomheten til å støtte gårdsdriften.

I følge innsamlet data har mesteparten av hesteeierne i Sandnes tre eller mindre hester. I de rurale delene av Sandnes holder hesteeierne stort sett hesten på egen jord og kjøper alle andre tjenester. For disse rytterne er hesten hovedsakelig et fritidssysse, som de er motiverte til å betale for. Selv om de ikke betaler for stall, krever hestehold en god del penger. En studie i 2009 av NILF om hestenæringen i Rogaland viser at med innkjøp av høy kan en leiestall forvente å tjene 5 tusen kroner i måneden på hver enkelt hest, eller 60 tusen i året. Dette er vesentlig mer enn Farstad & Vik sitt estimat på 40 tusen kroner i året i Norge (2012). Det er sannsynlig at Farstad & Vik inkluderer det store flertallet som bare har noen få hester, som har det på egen jord og derav ikke betaler for stall.

Fremgangen av gruppen som eier noen få hester er forholdsvis avhengig av passende jord. De er avhengige av tomter med hus og vedliggende jord som har vært del av familien i en god stund, så kostnaden av ekstra jord ikke går inn i avgjørelsen om å ha hest. For nye aktører i næringen derimot, kan mangelen på passende jord være et problem. Dette vil øke behovet for utstalling – å ha hesten på en stall med andre hester, innen en viss distanse fra hjemstedet.

Sånn sett kan det hende at den økende mengden folk som vil ri og ha hester vil føre til at det vil bli flere leiestaller, som vil hjelpe hestenæringen i regionen.

Uten styring kan en slik vekst føre til problemer. Konflikter oppstår spesielt når forskjellige brukergrupper kommer sammen og trenger de samme ressursene, som stier og veier. Det kan også oppstå konflikter mellom rekreasjonsbrukere og bønder. Erfaring fra Frankrike og Sverige viser at den optimale måten å takle dette på er å bygge separate stier for ridning, å skape klynger i lokalsamfunnet for forskjellige aktiviteter.

1.9 GEOGRAFI

Lokalisering nær befolkningskonsentrasjoner, landskapstrekk og –utvikling er nøkkelressurser som kan støtte oppunder en blomstrende hestenæring. Sandnes er godt plassert i forhold til begge kategoriene.

Sandnes har en sentral posisjon i forhold til både Stavanger – som har en stor bybefolkning – og Jæren i sør, som har en stor mengde hester og ryttere. I forhold til transport ligger Sandnes godt an med et velutviklet buss- og tognettverk, og med hovedveien som går mot Stavanger i nord. Stavangerregionen, utenom de nordlige øykommunene, har en befolkning på 306,431 per april 2013 (SSB.no, 2013). Sentrum i Sandnes er derfor godt innenfor 30-45 minutt reisegrensen for et potensielt stort antall hesteeiere som har hestene sine i leiestaller. Sandnes ligger midt mellom Jæren og Stavanger, og er sånn sett den enkleste plassen å reise til for mange.

Å skape en spesiell klynge for hester er avhengig av eksisterende jord og en reguleringsplan. Kommunen er delt inn i tre distinktive landskap som tilfeldigvis er delt i soner i arealplanen. Den vestre delen av Sandnes har et relativt flatt landskap med god jord. Dette området er avsatt til landbruksformål og inneholder mange moderne og intensive gårdsbruk. Det er en tradisjon for hestehold her og det er et relativt stort antall etablerte ride- og oppdrettssenter i området, spesielt i forhold til trav. Tradisjonelt var det bøndene som holdt hestene, men denne landsbruksregionen har fremdeles oppdrettere. Flere av intervjuobjektene nevnte at å skifte jordens bruk fra landbruk til hesteoppdrett skifter jordbrukskategorien, som er vanskelig i en

veldig regulert kommune som beskytter matjord. Dette gjør at det blir vanskelig å gjøre noe annet enn landbruk i dette området.

Sentrumsregionen er regulert for urban utbygging, og det er dette området som har det største transportsamband. Her er grønn mark i økende grad beskyttet for rekreasjonell bruk av bybefolkningen. Selv om dette er nært ett potensielt svært marked, vil den store verdien på tomter her tilsa det vil bli brukt til noe annet enn hestevirksomhet. Sammen med dette ville der vært vanskelig å samle sammen nok jord til en hestevirksomhet, i tillegg til at det ville være håpløst å prøve på å ri utenfor eiendommen på grunn av trafikken.

Den østre delen av Sandnes består av steinete landskap, noen skoger, og små daler med innsjøer. Denne delen er reservert for småbruk, feriehus og fritidstilgang.

Det er i denne østre delen av Sandnes en finner noen av de beste områdene for moderne hestevirksomhet. Småbruk i dalene kan bli brukt til å bygge opp hestevirksomheter, som rideskoler, staller, diverse treningsfasiliteter for rytter og hest og fasiliteter for konkurranser og oppvisninger. Åsene rundt i området har gode muligheter for ridning, spesielt viss en kan få tilrettelagte ridestier. Disse åsene har mange små stier som har blitt brukt i lang tid. Mange av disse kan med enkle grep bli utviklet til bruk av hest. Det er et veldig vakkert område med variert topografi som gjør at det er mange utsiktspunkt der en kan se utover området. Disse estetiske ressursene kan bli sett på som en av godene som i stor grad kan bidra til å gjøre området attraktivt for ryttere.

1.10 Å SKAPE EN HESTEKLYNGE

En av de beste måtene en kan videreutvikle hestenæringen på er å konsentrere den i et avgrenset område som er attraktivt for eiere og ryttere. Ved å lage en klynge av hestetjenester – om det er tjenester for hesten eller rytteren – kan en skape etterspørsel og det vil kunne oppstå nye tjenester som en ringeffekt av at det er flere andre aktører i området. En slik «Pôle de Filière équine», eller hesteklynge, er fullstendig avhengig av hesteryttere som føler seg dratt til landskapet i området der klyngen befinner seg. Dette gjør at en trenger interessant, vakkert og stimulerende landskap en kan ri i. En må også kunne tilby konfliktfritt ridelandskap, slik som ridestier som er dedikert til hestebuk. Buk av slike ‘offentlige goder’

vil da gjøre at flere private aktører vil blande seg inn og bygge rideskoler og stallvirksomheter som vil hjelpe næringen som helhet.

Basert på eksisterende områder i Sandnes med de største konsentrasjonene med hester, er det to områder som vil være passende for utvikling av en hesteklynge. Landbruksområdet i vestdelen av Sandnes har et sterkt grunnlag både i bondesamfunnet og eksisterende hestevirksomheter. Med reguleringsplanene som ligger til grunne for området vil all utvikling der være avhengig av at en fjerner noen av restriksjonene som tar vare på operasjonell matjord.

Området øst i Sandnes, som grenser til E39 i sørvest, Vedafjellet i nord, Sviland i øst og Figgjo i sør er et annet alternativ for en hesteklynge, det området der det er mest sannsynlig at en slik klynge ville vært en suksess. Området har flotte landskap, godt tilbud av kollektivtransport og en reguleringsplan til grunne som støtter opp om rekreasjonell bruk av landskapet, som en kan bygge en hesteklynge på.

Dalene er omringet av høgland som for eksempel Okjafjellet, Steinfjellet og Myklabust, Skjellbreidtjørna nær Sviland; Vassfjellet, Luitsifjellet og Bjørndalfjellet i nord. Det er et område med innsjøer, daler og åser sammen med et vakkert kulturlandskap som har blitt utformet over hundrevis av år med småbruk. Her er det allerede store mengder med stier og småveier, mange av de veldig gamle. Med utvikling av et par av disse, der en kobler noen stier sammen, kunne det skapt et veldig tiltrekkende ridestnettverk for ryttere som vil kunne hjelpe de som har hester i området, men også tilreisende. Det er uten tvil et vakkert landskap som med mangfoldig topografi er en verdifull ressurs for å tiltrekke hesteinteresserte.

Fylkesvei 13 er den sentrale transportåren i området og det er flere staller som ligger ved veier som tar av fra fylkesveien. I dalene langs denne veien er det godt passende jord for utvikling av flere hestevirksomheter. I og med at dette området begynner der E39 går over til fylkesvei 13 er det veldig tilgjengelig for tilreisende, og det går til og med buss fra Sandnes sentrum.

Videreutvikling av Sandnes som en hestedestinasjon og landskapsbasert næringsklynge er avhengig av en detaljert reguleringsstrategi. Skulle valget bli tatt for å støtte en klynge for hestenæringen i ett område som dette, vil det definitivt være nødvendig med en sterk politisk strategi for å støtte denne satsingen. Det vil trenge et godt navn som sammenkobler plassen og

aktiviteten – som for eksempel «Hestebyen Sandnes» - og en markedsføringskampanje som viser det frem til innbyggere i Sandnes og regionen rundt. En slik politikk må utvikles sammen med relevante lag og organisasjoner – både i og utenfor kommunen. Støtte fra frivillige og ivrige tilhengerer fra lag, aktivitetsgrupper og skoler vil bidra til at flere ønsker å støtte, gjøre kjent og dermed bruke tilbudet.

Utvikling av hesteklynge vil også kreve støtte på tvers av mange offentlige sektorer, så som kommunal planlegging, både samfunn og areal, nærings- og bygdeutvikling, transportplanlegging, friluftsinnteresser, turisme, miljø osv. En slik strategi vil kunne bli koblet opp mot flere andre næringer som for eksempel helse, utdanning, turisme og fritid, til en konkret landbrukspolitisk utviklingsstrategi som støtter reell multifunksjonalitet på gårdsbruk. En av fordelene av en slik strategi er at kostnadene for utviklingen av et konsept som en hesteby vil kunne bli spredd utover flere sektorer.

Det er selvfølgelig mulig å vurdere andre deler av Sandnes for utvikling av klynger innen hestenæringen. Men alt i alt så er ressursene som østdelen av Sandnes har i forhold til landskap, transport, nåværende hestevirksomheter og fokuset på rekreasjon optimale for danning av en slik klynge. En effektiv og tilpasset utviklingsstrategi kan bruke disse ressursene til å bygge nye livsstilressurser for innbyggerne i kommunen. Dette vil også kunne skape alternative fritidsaktiviteter for den voksende urbane befolkningen. Når en kan tiltrekke nye forbrukere til nye tjenester som her, vil dette hjelpe til med utviklingen av lønnsomheten til næringen, som igjen kan for eksempel hjelpe småbruk som ellers har lite bruk annet enn som bosted.

1.11 UTFORDRINGER

Mange steder i Europa har valgt å la hestenæringen vokse uten noen form for regulering, som gjør at når næringen vokser har den større innvirkning på lokalbefolkningen. Uten regulering kan slik utvikling føre til problemer, spesielt kan en få konflikter når flere brukergrupper vil bruke de samme ressursene med forskjellig hensikt, som veier for eksempel. Erfaring fra Frankrike og Sverige viser at den optimale måten å takle dette på er å bygge separate stier for ridning, å skape klynger i lokalsamfunnet for forskjellige aktiviteter. En integrert

utviklingspolitikk som støtter tilrettelegging av ridestier og –områder kan snu det som oppfattes som et problem til en mulighet.

Sandnes er ikke den eneste kommunen på Jæren som har en rik og lang tradisjon for hestehold. Mange andre kommuner i nærområdet har et stort antall hester og fasiliteter som travbaner (på Forus i Stavanger, som skal flytte til Øksnevad i Kleppe), utdanningsinstitusjoner som Øksnevad VGS (Øksnevad har det meste omfattende hesteprogrammet for VGS i landet), som begge ligger med kommunegrensen til Sandnes. Kleppe har «Stalldalen», en klynge av tjenester for hesteinteresserte som staller, rideskoler og andre lignende tjenester for hester. Disse tjenestene er hovedsakelig resultat av lokalt engasjement, ikke proaktiv planlegging, og det virker ikke som det er noen spesifikk strategi for hestenæringen i noen av kommunene i regionen. Å være den første som kommer med en definert strategi for hestenæringen kan Sandnes ta bruk av det allerede store markedet som har blitt etablert, tiltrekke nye og nyskapende hestevirksomheter og ta bruk av dette voksende markedet, spesielt urbane fritidsryttere.

1.12 KONKLUSJON – SANDNES SOM HESTEBY?

Denne forskningen var utført for å kunne oppfordre til å skape en ny landbrukspolitisk strategi i Sandnes. Hesten var en gang en viktig del av landbruket. I dag framstår den som en restkategori og «glemt ressurs» i kulturlandskapet og gårdsdrifta. Dette skjer mens en voksende urban befolkning ser etter fritidssysse som tar dem ut av byen og inn i det som tidligere var landbrukslandskap. Den økende industrialiseringen i landbruket skaper også utfordringer for de små bruka. Her kan hester igjen spille en viktig rolle i landbruket i Sandnes. Mens hesten en gang var en naturlig del av produksjonsprosessen, er den i dag (i hele Skandinavia), en del av opplevelsen av natur og landskap og måten vi oppfatter gårdsdrift i området på. Kulturlandskapet i Sandnes Øst ligger mellom bygd og by; ikke lenger egnet for industriell jordbruksproduksjon, men heller ikke for massiv boligbygging. Området og landskapet hadde en gang mange hester. Det er det mulig å få igjen.

For å komme tilbake til landbrukspolitikken i Sandnes er det åpenbart at området øst i Sandnes ikke er passende for intensivt/industrielt landbruk, men de mange små gardsbruka som ligger i området er uansett gårder! Ved å tilby et levedyktig alternativ til det intensive

landbruket, kan hestenæringen være en økonomisk mulighet på smågårdene, dette uten å forandre landskapets karakter, det landbruksprodusert kulturlandskapet. Slik kan også hestenæringen få fornyet strategisk betydning i landbrukspolitikken og hesten gjenskapt som et husdyr som bondens økonomi er avhengig av.

Referanser

EHN (2013) <http://www.europeanhorsenetwork.eu/the-horse-industry/economic-impact/> Accessed 21.10.2014

Elgåker, H. (2010) The new equine sector and its influence on multifunctional land use in peri-urban areas. *Geo Journal*. DOI:10.1007/s10708-010-9398-y.

Evans R, S. Chevalier Pickel (2014) Cheval, tourisme et loisirs: des enjeux de developpement local, se diffusant a echelle internationale/Horse, tourism and leisure: international scale – local development. *Mondes du Tourisme*. Angers, France.

Evans, R., Helgadottir, H. and Siggurdottir, I. (2013) Riding native Nordic breeds, developing native breed equine tourism in the North Atlantic region, First year final report. Torshavn, Færoes: NORA Report.

Føroyska rossið (2012) <http://www.rossid.com/soga.html> Accessed 31.03.2014

Hägglom, M., Rantamäki-Lahtinen, L. and H., Vihinen, 2005. Equine sector comparison between the Netherlands, Sweden and Finland. MTT Agrifood Research, Finland.

Haukås, Torbjørn, H Knutsen, A M Lyng (2009) Hest som tilleggsnæring NILF-notat 2009-19 NILF, Oslo.

Jez C., B Coudurier, M. Cressent, f. Mea, P. Perrier-cornet, E. Rosseir (2015) “The French Horse Industry in 2030: scenarios to inform decision making.” In R. Evans & C. Vial (eds) *The New Equine Economy in the 21st Century*. EAAP/Wageningen Academic Publishers: Netherlands.

Johansson, Dag, Hans Andersson, and Anna Hedberg. Hästnäringens samhällsekonomiska betydelse i Sverige. Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för ekonomi, 2Evans R, C Vial (2015) *New Equine Economy in the 21st Century*. EAAP Wageningen Academic Publishers: Netherlands.

Løberg, Gry. (2012) Hestenæringen i Drammensregionen. Rådet for Drammensregionen.

Lunner-Kolstrop C, S. Pinzcka, L. Lofqvist, M Jarvenin, V. Korpa, L Paula, A Kursitis. (2013) Current Status of the Equine Sector in the Central Baltic Region (Finland, Latvia and Sweden). Swedish University of Agricultural Sciences, Rapport 2013.

Mattilsynet (2010)

http://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/kjalestyr_og_konkurransedyr/hest/

Accessed 04.09.2014

Mattsson Karin Tillberg (2004) Hästar lockar kvinnor till landsbygden – en studie av hästägare och hästgårdar I Leksands kommun. Arbetsrapport/Working Paper No. 45. Uppsala Universitet

Pickel-Chevalier S. and Greffe G. (2014) Le cheval réinventé par la société des loisirs en Occident : une mythologie révolutionnée (XVIII-XXIe)? In S. Pickel-Chevalier and R. Evans (eds) Cheval, Tourisme et Mondialisation/Horse, Tourism and Globalization, Mondes du Tourisme, Editions Spéciales, Paris –à paraître.

Pine J, JH Gilmore (2011) The Experience Economy. Harvard Business Press: USA.

Statistisk sentralbyrå (2013) Population and growth. <http://www.ssb.no/> Accessed 20.08.2014

Porter, Michael E (2000) “Location, Competition, and Economic Development: Local Clusters in a Global Economy”. *Economic Development Quarterly*. Vol 14 No 15 pp 15 – 34.

Surry, Y.1, Milford, A.2 and Andersson, H. (2015) “Price determinants for horse boarding in Norway and Sweden” in R. Evans & C. Vial (eds) The New Equine Economy in the 21st Century. EAAP/Wageningen Academic Publishers: Netherlands.

Yin, R.K. (2009) Case study method. 4th Edition. California: Sage.